

Lakatos-Fleisz Katalin

Krúdy Gyula titkos tájai

Lakatos-Fleisz Katalin
(1978, Nagykároly)
irodalomtörténész, tanár,
Kolozsváron él

Valamikor a kétezres évek elejének egyik tavasza, húsvéthétfő. Nem az tipikus a fejfájós, fülzúgós nap, amikor a hirtelen jött napfény szinte teher. Már érezni a közelgő nyarat. A nap sokáig elidőz a tornácon. Estefelé majdnem nyárias a hűvösség. De most még délután van. Félálom. És Krúdy.

Az *Ál-Petőfi* Krúdy „boldog tizenkilencedik század” témájú regényeinek egyike. De mint minden igazi Krúdy-szöveg: nem elsősorban arról szól, amiről beszél. A „múlt század” ötvenes éveiben járunk, az önkényuralom bujkálós, titkolódzó világában, amikor is egyre-másra bukkannak fel a szabadságharcból rejtélyesen megmenekült Petőfik. Habár az olvasó számára világos, hogy ezek az ál-Petőfik ügyefogyott kóklerek, a regényben szereplő, egymással rivalizáló úriasszonyok mindegyike saját igazi Petőfijének hiszi ezeket a szerencsétleneket.

A cselekmény ironikus. A regény valójában a képekről szól, arról, hogy mennyire hiszünk a képeknek, sőt, csak a képeknek hiszünk. De ez Krúdy bármelyik regényéről elmondható.

Úgy sejtem, ha a regény nem bővelkedne a múlt századi balatoni táj zsongító, érintetlen, ráadásul nyári, kora őszi képeiben, valószínűleg *akkor*, azon a húsvéthétfői délután nem tolakodott volna a tudatomba, hogy foglalkozzam vele. Félálomban tisztábban láttam a regény cseleit, és az ébredés utáni tiszta percekben már előttem állt a regény megoldása. A napsütés zavartalan: ez már ismerős. Az ünnep nem él-

hető át fiktív világok segítségével. *Ott* is így süt a nap.

Egy helyütt a regényben ezt olvashatjuk: „Szép kora őszi nap volt, egy egész elmúlt századnak a drágalátos, szüreti illata lengett a tájon. Boldog, gömbölyű arcú nők tettek-vettek a szőlők között, mintha ötven esztendővel hátrább járna itt a világ; csak egy rossz álom volt Jellasics vörös köpenyeges katonáival, amint néhány év előtt a palotai Zichy-kastélyban ütötte fel hadiszállását. [...] A szem körüljárt az aranyzöld tájképen, az élet végtelennek, izgalom és bánat nélkülinek látszott.”

Hogy működnek a fentiekhez hasonló Krúdy-képek? Habár Krúdy a nyelvi képek zsenije, ez a kép „látványkép”. A nyelvi képek egy idő után valamilyen zsongító masszaként állnak össze, lágy, hömpölygő ritmussá, mint Mahler *Adagiettója* (V. szimfóniája). Egy ponton fejbe kólint, onnantól zsibbadtan hagyjuk magunkat lebegni ezen a hömpölygő szóáradaton. A történetek alakjaival nem tudunk azonosulni. Az ál-Petőfik ironikus figurák. Nem az olvasóval állnak tükröző viszonyban, hanem magukkal a képekkel. A tükrök egymást tükrözik. Az alakok ugyan beszélgetnek, de dialógusaikban nincsenek jelen, legfeljebb egyikük-másikuk néha hosszas monológokba kezd – azokat viszont úgy olvassuk, mintha a múzeumokban csodálnánk valamilyen egzotikus műtárgyat. Visszatérő „látványképeit”, a nyírségi ködös, mocsaras tájat, vadszőlős tornácot, felvidéki

behavazott városkát, óbudai macskaköves utcát viszont nemcsak látjuk, hanem *emlékezünk* rájuk. Ahogy a képek is emlékeznek magukon kívül valami másra, korábbira. Olyan ősképekre, amelyeknek csak *egyik* változataik. Krúdy sosemvolt vidéki Magyarországnak tájképei egy töről fakadnak emlékkönyv-figuráival, regényekből kivágott papírmasé alakjaival, a „múlt század” lépten-nyomon feltűnő tipikusságai-
val. Negativitás ez, mert a kép sosem azonos önmagával. A kép tudja magáról, hogy (csak) kép, mindig ott van a tükrözés markere. Az idézett balatoni tájképet szinte keretben látjuk, amikor is ez a keret a szemlélő tekintete. A tájon ott található az ember tekintetének lenyomata: a szemlélőre is hat a látvány, ugyanakkor a táj a szemlélő projekciója is egyben.

Ebben a végtelenített tükrözésben számomra az érdekes az, hogy nem csak az irodalmi szövegek kiváltsága. Magához a látáshoz tartozik. Megérteni teljességében soha nem tudom, de mindig izgatott, ahogy a valóságos tájak képekké alakulnak. Egy fát mindig csak a körötte vibráló levegőggel látom. Az ég rajzolja ki a fát valamilyenné, ami azt is jelenti, hogy legalább annyira nézem az eget a fák ágai között, mint magát a fát. Mint az optikai csalódást tematizáló rajzok: két emberi arcél kelyhet rajzol ki. Melyik a fontosabb? A fa önmagában nem létezik. A fa: vigasztaló forma, testet öltött levegő. Keménysége csak álca. A tapintás ellenében a látásnak hiszünk: az ághajlatok ívelt formáinak, amelyek még a *szavak előtt* vannak.

Egyszer láttam egy fát: vékony törzséből kivált egy másik majdnem-törzs, mintha a fa megkettőzte volna önmagát. Nem lehetett eldönteni, hogy az elágazás törzs vagy ág. A törzs az elágazás pontján épphogy kiszélesedett, mintha ugyanazt a törzsvonalat

Beretvás Csanád: Vitorlás

akarta volna folytatni, miközben engedményt tett az elválás felé is. Sehol máshol nem láttam ezt a kecses, gondolatteli V-alakot. A forma kivált a tájból, a körötte álló fák közül, és ha arra jártam, mindig ezt a fát kerestem. Miközben tudtam, a szokványos, készen kapott kérdések: mit mond nekem, mit akar ez jelenteni, semmit sem érnek. A fa arcot kapott, de néma maradt.

Nem tudom, miért van jelentősége egy-egy fa furcsa elhajlásának, a görbeség ezernyi változatának, az égre karcoló krikszkrakszoknak. De mondani akarnak valamit. A látvány vigasztal. Egyszerre érezni a *titkot* nagyon távolinak, ami mégis ismerősként üzen. A titok nyelve a képek nyelve, a szó ilyenkor kifulladás, dadog, behozhatatlan hátránnyal küzd.

A Krúdy-szövegek olvasásakor értettem meg, hogy mindig *ugyanazokra* a képekre emlékezünk. A látott, minket körülvevő táj képe a Krúdy-szövegek képe. Előbbi esetben a látvány fordul át képpé, Krúdy olvasásakor a szó *felidézi* azokat a tájakat, amelyeket már eleve képként látunk. Az átfordulás termékeny hiány. A képpé való átfordulást mindig megelőzi a titok nyugtalan-sága. Vajon a Krúdy-szövegek befogadása nem kíván-e valamilyen ürességet: vándorlétet, féltőhonosságot, vidéki, önként vállalt száműzetést? Mostanában egyre inkább ezt gondolom.

Csak te, és körötted a fényárnyékos tavaszi táj.

